Kostel sv. Jindřicha

Stavbu nového kostela v Karviné podnítil výrazný nárůst obyvatel. V roce 1851 měla Karviná 1 479 obyvatel, zatímco v roce 1890 již 7 746 obyvatel a počet nadále rostl. Starý kostel sv. Petra z Alkantary tak přestal kapacitně postačovat. Pozemky k výstavbě kostela daroval hrabě Jindřich Larisch-Mönnich a místní sedlák Šlachta. Projekt kostela navrhl vídeňský architekt Bohuslav Černý, stavbu pak řídil karvinský stavitel Hugo Königsberger. 4. června 1893 začala stavba, 11. října 1894 posvětil kardinál Georg von Kopp základní kámen. Výstavba kostela stála půl milionu korun, jednu třetinu uhradil Jindřich Larisch-Mönnich (název kostela tak není pouhou náhodou), 80 tisíci přispěl arcivévoda Albrecht Fridrich Rakousko-Těšínský, zbytek uhradili ve sbírkách věřící. Kostel byl stavebně dokončen v roce 1897 a 8. září 1898 došlo k posvěcení kardinálem Koppem.

Nový kostel sv. Jindřicha krátce po dostavbě kolem roku 1900 (sbírka spolku Stará Karviná)

Kostel byl postaven v novorenesančním stylu, vyzděn byl z cihel na pískovcovém podkladu. Strop tvořil ozdobný dřevěný krov na způsob klenutí. Tato odlehčená konstrukce byla zvolena, místo klasické cihelné klenby, pravděpodobně s ohledem na možný budoucí poddolovaný terén. Délka kostela činila 66,2 metrů, maximální šířka pak 34 metrů. Kostelní věž měla půdorysné rozměry 9,45 na 9,45 metru a od země po vrcholek kříže měřila 54,8 metrů. Ve věži se nalézal velký zvon s výškou 1,35 metru a šířkou 1,57 metru, také zde byly čtvery hodiny orientované na všechny strany. Budova byla trojlodní. V přední části, která přiléhala k věži, se nacházel kůr, kde byly umístěny varhany. Část kostela byla podsklepená, pod presbytářem se nacházela hrobka, která měla vstup zvenčí. Podlahu tvořily šamotové dlaždice. Střešní krytina byla (alespoň v závěrečném období kostela) eternitová s lepenkovým podkladem. Ve venkovním oblouku nad hlavním vchodem se nacházel reliéf Nejsvětější Trojice. V interiéru byla nad hlavním vchodem instalována pamětní deska psaná v latině se seznamem mecenášů a údaji o posvěcení kostela v roce 1898.

Nový kostel ze soleckého kopce, vpravo střecha starého zámku a komíny dolu Jan – Karel (sbírka spolku Stará Karviná)

Hlavní oltář svatého Jindřicha z roku 1897 pořídila hraběnka Jindřiška Larisch-Mönnichová (manželka Jindřicha Larisch-Mönnicha). Oltář vážil 40 tisíc kilogramů, měřil 9 metrů a vyroben byl z kararského mramoru. V roce 1898 byly pořízeny boční dřevěné oltáře svatého Františka z Assisi (pravá kaple) a svaté Barbory (levá kaple). V roce 1900 a 1902 další oltáře a to Nejsvětějšího Srdce Ježíšova (pravá kaple) a Panny Marie Karmelské (levá kaple). V roce 1898 byly také pořízeny dvoumanuálové varhany firmy Rieger, opus 619.
Na náměstí před kostelem se nacházel kamenný kříž z roku 1894, naproti něj pak mariánský sloup se sochou Panny Marie z roku 1902. Jak potvrzuje městský kronikář Dr. Fridolín Šlachta, na chrámové prostranství kostela se vešlo 4 tisíce lidí.

Interiér kostela, pohled od presbytáře k hlavnímu vstupu (sbírka spolku Stará Karviná)

Za první světové války, 14. srpna 1916, byl vojenskou komisí rekvírován zvon a odvezen za účelem roztavení ve válečné dělo. Po skončení války zde bylo instalováno pět nových zvonů: sv. Josef (o váze 1920 kg a průměru 149 cm), sv. Marie (o váze 1134 kg a průměru 125 cm), sv. Ignác (o váze 826 kg a průměru 113 cm), sv. Barbora (o váze 509 kg a průměru 94 cm) a Nejsvětější Srdce Ježíšovo (o váze 320 kg a průměru 80 cm). Od roku 1922 byl také ustanoven nový český farář, Stanislav Weissmann. V roce 1924 došlo k pořízení elektromotoru na pohánění varhan.

Raritní fotografie, rekonstrukce nového kostela v letech 1933-1935, vlevo nízká budova veřejných toalet (sbírka spolku Stará Karviná)

Z důvodu narušení kostela důlní činností bylo rozhodnuto provést generální opravu kostela. Ta byla zadána karvinskému staviteli Vilému Danielovi a zhotovena v letech 1933-1935. Při této rekonstrukci došlo k sejmutí většího množství architektonických prvků a celkovému zjednodušení venkovní fasády. Novou podobu získal také vstupní portál, na jehož štítu přibyl Kristův monogram. Vnitřní krov byl zajištěn ocelovými lany. Kvůli vlhkosti spodního zdiva a základů byla v roce 1937 provedena vodorovná izolace, kterou kostel do této doby postrádal. O rok později proběhla motorizace zvonů, kterou zhotovila firma Rudolf Perner z Českých Budějovic. Až do roku 1938 se v novém kostele konaly dvě bohoslužby pouze s polským zpěvem a kázáním.

Kostel sv. Jindřicha po rekonstrukci v roce 1938 (sbírka spolku Stará Karviná)

Po začátku polské okupace byl v prosinci 1938 nucen odejít farář Stanislav Weissmann do Frýdku a na jeho místo byl v lednu 1939 ustanoven Leopold Biłko. Ten zde však působil jen do září 1939, kdy byl po vypuknutí války Němci odvlečen do koncentračního tábora, v říjnu ho nahradil Bedřich Lecner. Také polské bohoslužby se konaly jen do července 1941, kdy byly zakázány a zavedeny byly pouze německé mše. Všech pět kostelních zvonů bylo opět rekvírováno pro válečné účely. Sejmutí proběhlo 27. března 1942, odvezeny byly do sběrného místa Norddeutsche Affinerie v Hamburku. Při bombardování Karviné 25. února 1945 dopadla jedna puma v blízkosti kostela a došlo k vybití deseti vitrážových oken, která byla posléze provizorně zasklena.

Rekvizice zvonů v březnu 1942, zleva zvon sv. Josef, sv. Marie, sv. Ignác, sv. Barbora a Srdce Ježíšovo (SOkA Karviná)

Po osvobození Karviné v květnu 1945 byly v novém kostele zavedeny dvě bohoslužby s polským zpěvem a jedna bohoslužba s českým zpěvem. 1. srpna 1945 byl ustanoven nový farář Josef Nogol. Bývalý farář Leopold Biłko, který se vrátil z koncentračního tábora, nemohl být jmenován, jelikož neměl československou státní příslušnost, zůstal tak pouze knězem ve farnosti.

Leopold Biłko (soukromá sbírka Nogolových)

Josef Nogol (soukromá sbírka Nogolových)

Josef Nogol zůstal farářem do září 1950, kdy byl internován v želivském klášteře a následně ve vykonstruovaném procesu odsouzen na 10 let vězení. Leopold Biłko byl rovněž v září 1950 internován a odsouzen „pouze“ na 1 rok (s přihlédnutím na jeho šestiletý pobyt v koncentračním táboře). Propuštěn byl po třech měsících na základě prezidentské amnestie. Novým karvinským farářem se stal Ferdinand Otevřel, který zde působil až do roku 1990.

Před novým kostelem v roce 1951, vpravo farář Ferdinand Otevřel (soukromá sbírka Jana Vrtala)

Kolem roku 1950 bylo do krypty pod kostelem přestěhováno pět rakví s ostatky členů rodu Larisch-Mönnichů ze zámecké hrobky Solca, z té se měl stát sklad civilní obrany. Výměrem Státního památkového úřadu byl kostel 29. listopadu 1951 zapsán do seznamu památek jako umělecky hodnotná architektura. I když bylo památkovým úřadem proklamováno, že je důležité zachovat poddolovaný kostel pro budoucí generace, nestalo se tak. Již v roce 1949 byl rozšířen dobývací prostor dolu Gabriela (pozdější 1. Máj závod Mír) pod centrum města a čtvrť Solca. V listopadu 1951 vznikla také petice občanů za záchranu kostela, v době komunistických represí ji mělo odvahu podepsat pouhých 20 občanů Karviné.

Interiér nového kostela (soukromá sbírka Jana Vrtala)

Kostel sv. Jindřicha od Tyršovy ulice (SOkA Karviná)

V září 1954 Státní památkový úřad vydal stanovisko, že zachování kostela není nezbytné, jelikož podobných staveb ze stejného období je několik a větší újma pro stát by byla ekonomická v případě zastavení těžby pod kostelem. V říjnu 1954 došlo k podrubání kostela, ve zdech se začaly objevovat trhliny, uvolňovala se a praskala dlažba v chrámové lodi. Bylo nařízeno přestěhovat ze sklepení rakve Larischů, podepřít klenbu a sklep uzavřít. V únoru 1955 se vlivem poddolování zkroutilo několik oken, okenní tabulky vypadly z rámů nebo popraskaly. Z bezpečnostních důvodů tak byly vitráže sejmuty a většina oken obita dřevěným bedněním.

Hlavní oltář sv. Jindřicha, prosinec-leden 1954-55, na sloupu vpravo jsou již patrné praskliny (soukromá sbírka Jana Vrtala)

S ohledem na zhoršující se stavební stav došlo 18. dubna 1955 k uzavření kostela pro veřejnost, konkrétně celé chrámové lodi včetně bočních kaplí a také věže. K bohoslužbám sloužila pouze menší postranní kaple, která měla vstup zvenčí. V květnu se konalo také poslední Boží Tělo. Jelikož kostel byl uzavřený, bohoslužba probíhala venku. Do otevřených dveří kostela se umístil malý oltář, věřící se tak museli modlit venku na štěrku. Koncem roku stále ještě existovala špetka naděje, že se důlní vlivy uklidní, bude se moci přistoupit k opravě kostela a jeho znovuotevření, proto i všechen vnitřní inventář zůstával v kostele. Tyto naděje se však ukázaly jako nereálné.

Poslední Boží Tělo, provizorní oltář ve vstupu do kostela, věřící se modlí venku na štěrku… (soukromá sbírka Jana Vrtala)

Poslední Boží Tělo, pohled na náměstí před kostelem (soukromá sbírka Jana Vrtala)

Průvod kolem uzavřeného kostela při Božím Těle (soukromá sbírka Jana Vrtala)

Poslední Boží Tělo u zadní části kostela, vlevo je vstup do kostelní krypty (soukromá sbírka Jana Vrtala)

V lednu 1956 zasáhl porub prostředek kostela, kde vznikla zlomová deformace. Severní část kostela klesala nestejnoměrně a stavba se tak doslova začala lámat. V podlaze se zvětšily spáry, objevily se nové praskliny jak ve zdech, tak v nosných sloupech, ze stěn opadávala omítka a došlo k prohnutí vnitřních lan, která držela střešní konstrukci. Z příkazu Městského národního výboru (dále MNV) byl celý kostel obehnán zábradlím proti vstupu. V létě 1956 začal farní úřad na naléhání OKD s vyklizením interiéru kostela. Odvezeny byly pouze menší části mobiliáře, které bylo kam uskladnit. V září 1956 provedlo Chrámové družstvo Pelhřimov (později součást Charity Pelhřimov) demontáž čtyř bočních oltářů, kazatelny, zpovědnic a lavic, které byly odvezeny do zrušeného kostela Maria Hilf ve Zlatých Horách. S ohledem na velké rozměry hlavního oltáře však farní úřad nedokázal najít podnik, který by jeho demontáž provedl.

Nový kostel v roce 1956, viditelná poklesová vlna, která zapříčinila zlomení kostela (SOkA Karviná)

Hlavní portál do kostela nejevil větší známky důlních vlivů. Vpravo na rohu věže se nacházel základní kámen kostela s letopočtem 1894 (SOkA Karviná)

V lednu 1957 byla uzavřena dosud provozuschopná kaple, kde se konaly bohoslužby. Projevovala se denivelace věže kostela, některé nosné sloupy chrámové lodi byly vychýleny a rozdrceny, na pravé boční zdi kostela vznikla metrová zlomová trhlina, která byla zpočátku utěsňována dřevěným bedněním. Kvůli stále zvětšující se trhlině však bylo záhy od této snahy upuštěno. V červenci 1957 vydal odbor pro výstavbu MNV v Karviné na kostel první demoliční výměr, demolice se však neuskutečnila.

Chrámová loď kostela v roce 1957 (SOkA Karviná)

Prasklina v nosném sloupu, rok 1957 (SOkA Karviná)

Rozdrcené a popraskané nosné sloupy (SOkA Karviná)

Vychýlená nosná lana držící střešní krov (sbírka spolku Stará Karviná)

Kvůli padajícímu zdivu bylo v květnu 1958 nařízeno okamžité oplocení celého kostela a umístění tabulek s nápisem *„Nebezpečí zřícení. Vstup do oplocené části se přísně trestá. Rada místního národního výboru v Karviné“*. Z dochovaných dokumentů je však patrné, že často docházelo k prostříhávání plotu a neoprávněnému vstupu do kostela, případně k rozkrádaní zbylých zpeněžitelných věcí. Na kostel byl rovněž vydán druhý demoliční výměr, přičemž se měla zbourat pouze loď kostela od kůru po presbytář, kostelní věž měla být ponechána. Odborný posudek však následně konstatoval, že vzhledem k vychýlení věže není staticky možné ji nechat osamocenou, jelikož by se zřítila. V roce 1958 začal farní úřad také obtížně hledat podnik, který by provedl demolici kostela. Ty, které měly potřebnou techniku byly zaměstnány výstavbou nových sídlišť, která měla samozřejmě přednost.

Nachýlená chrámová loď kostela před demolicí (sbírka po Józefu Chmielovi)

Prasklina v jižní části kostela (sbírka po Józefu Chmielovi)

Prasklina v severní části kostela (sbírka po Józefu Chmielovi)

Až začátkem roku 1960 se podařilo uzavřít smlouvu o odstranění kostela s podnikem Báňské stavby Ostrava. 22. dubna 1960 vydal MNV definitivní demoliční výměr, ve kterém bylo uvedeno, že s demolicí je nutno začít nejdéle do dvou měsíců od vydání výměru. Římskokatolický úřad však informoval, že se mu stále nepodařilo najít odborníky na demontáž hlavního oltáře, tudíž nemůže být s demolicí započato. Na to reagoval stavební odbor MNV příkazem, že s ohledem na havarijní stav kostela se nepřipouští další odklad demolice i kdyby to znamenalo likvidaci hlavního oltáře. Farnímu úřadu se nakonec podařilo uzavřít dohodu s Báňskými stavbami, které měly oltář rozebrat během demolice. Před likvidací kostela byl také z věže sejmut hodinový stroj a jeden ciferník. 8. června 1960 Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody zrušilo památkovou ochranu.

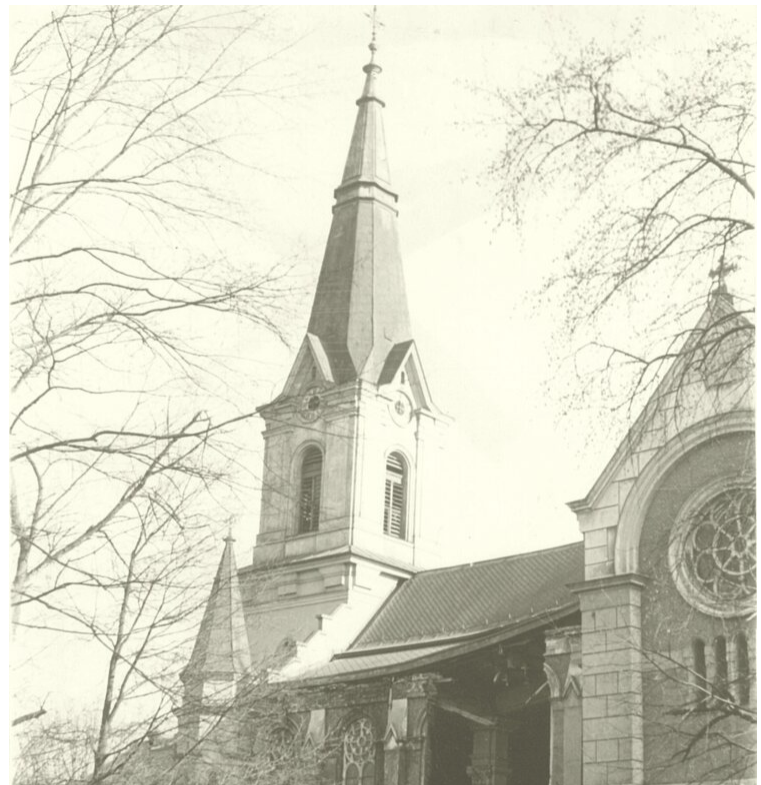

Nový kostel před demolicí (sbírka po Józefu Chmielovi)

Demolice kostela začala 12. října 1960. Pomocí lan a buldozeru bylo postupně bouráno zdivo od presbytáře směrem k věži. Začátkem prosince byla zbourána celá chrámová loď, zbyla jen kostelní věž. Farář Ferdinand Otevřel žádal MNV, aby ke kostelu sv. Petra z Alkantary přemístil dřevěný misijní kříž stojící u hlavního vstupu, stejně tak kamenný kříž a mariánský sloup z prostranství před kostelem, jelikož by při demolici věže mohlo dojít k jejich poškození. Žádost zůstala bez reakce. Kostelní věž byla zlikvidována odstřelem ve dnech 31. ledna a 1. února 1961.

Demolice kostela na podzim 1960 (sbírka po Józefu Chmielovi)

Demolice kostela na podzim 1960 (sbírka po Józefu Chmielovi)

Kostelní věž v roce 1961 před odstřelem (sbírka po Józefu Chmielovi)

Cihly z bouračky byly srovnávány na hromadu a nabízeny zájemcům k dalšímu využití. Z kostelních cihel tak byla postavena např. garáž v Doubravě, hospodářská budova u domu č.p. 337 v Darkově nebo přístavba domu č.p. 284 v Darkově. V dubnu 1961 nařizuje MNV Báňským stavbám urychlené upravení zbořeniště kostela v rámci akce zvelebení města u příležitosti 40. výročí KSČ.

Po likvidaci kostela zůstala v jeho místě pouze travnatá plocha se spojovacím chodníkem. Na konci šedesátých let se terén vlivem poddolování začal propadat pod úroveň podzemních vod. Kamenný kříž i mariánský sloup na bývalém Kostelním náměstí, ponechány napospas, byly v roce 1970 utopeny do výšky 1,5 metru v bažině. Následně proběhlo jejich vyzvednutí a převezení do Albrechtic u Českého Těšína. Z propadliny, kde stával kostel, se od roku 1970 stala skládka, kam se vozila suť z demolic staré Karviné. Do počátku 80. let došlo k vyrovnání okolního terénu násypem haldoviny. Celková výška zavážky původního terénu sutí a haldovinou je 8 metrů.

Mariánský sloup na Kostelním náměstí v roce 1970 (soukromá sbírka Zbyszka Śmieji)

Skládka, která se stala z bývalého Kostelního náměstí (sbírka po Józefu Chmielovi)

Terén, kde stával nový kostel, poklesl podle výškoměru státních map mezi lety 1952 a 1972 o 14,6 metrů.

V roce 1991 byl v místě kostela vztyčen dřevěný kříž, který byl v roce 1995 převezen k nově rekonstruovanému kostelu sv. Petra z Alkantary. Halda postupně zarůstala náletovými dřevinami, v letech 2011-2012 proběhla rekultivace, kdy byl odval zahrnut nízkou vrstvou zeminy a došlo k vysázení několika borovic a dubů.

Kříž v místě kostela vztyčený v roce 1991 (sbírka po Józefu Chmielovi)

Až do roku 2022 kostel sv. Jindřicha nepřipomínalo vůbec nic. Toho roku jsme u bývalé boční přístupové uličky umístili informační ceduli, že zde kdysi stávala tato monumentální stavba. V roce 2023 proběhla úprava terénu a také vztyčení 3,5 metrového kříže. V plánu je také umístění informační cedule s historií a vyznačení půdorysu kostela.

Nový kříž, který jsme umístili v květnu 2023

Text zpracoval Jan Polakovič, korektura a odborná spolupráce Tereza Ondruszová

Zdroje:

Státní okresní archiv Karviná, fond ONV Karviná, karton 9, 20
Státní okresní archiv Karviná, fond MěNV Karviná, karton 37
Těšínské Slezsko a jeho proměny v době modernizace, vydala Ostravská univerzita, 2020
Dějiny hornického města Karvinné, Dr. Fridolín Šlachta, 1937
Římskokatolická farnost Karviná

Kategorie: NOVÉ

1 komentář

Brónka · 7 ledna, 2024 v 1:40 pm

Myslím na to, jak jsem prožila svůj život do 18 let v Karviné 2 doly. Kostel si pamatují. Bratr tam ministrantoval. Tak, trochu závidím lidem, kteří mají svůj rodný dům. Karviná byla krásná, hlavně část Solca. Narodil se tam otec a babička tam bydlela do konce svého života. Měla štěstí, že mohla dožít ve svém domě. Mám hezké vzpomínky na své rodné město. Vždy když se procházím, tak se mi vybavujou místa, která jsem znala. Moc děkuji lidem, kteří se starají, aby se na Karvinou 2 doly nezapomnělo. Těsim se na další příspěvky. Hezký den.

ODPOVĚDĚT

Napsat komentář

Jméno * E-mail * Webová stránka

Na co myslíte?

Uložit do prohlížeče jméno, e-mail a webovou stránku pro budoucí komentáře.

ODESLAT KOMENTÁŘ

Související příspěvky

NOVÉ

Sonja Sonková roz. Betterová

Paní Sonja Sonková rozená Betterová se narodila 6. ledna 1927 ve Fryštátě. Jejím tatínkem byl majitel známé likérky v centru staré Karviné, prodávající „Nápoje havířského skřítka", Šimon Better (*28. prosince 1892 v polské Moszczenici). Maminka Číst více…

AKTUÁLNĚ

Po stopách Larish-Mönnichů

Lidé dokážou být skvělí! Jednou ze zastávek včerejšího výletu po stopách Larisch-Mönnichů (děkujeme Rudolf Hrubý za pozvání) byl zámek v nedalekém Grodźcu Śląskim, který je momentálně pro veřejnost uzavřen, protože prochází rozsáhlou rekonstrukcí. Potkali jsme Číst více…